

ОҚЫТУ ЖӘНЕ ТӘРБИЕЛЕУ ҮРДІСІНДЕГІ ӨЗІН-ӨЗІ БАҒАЛАУДЫ ЕЛЕМЕУДІҢ КЕРІ ӘСЕРІ

Досболқызы А., Әбдімәлікқызы А., ІІІ 23-1оқу тобының студенті

Қызылорда ашық университеті, Қызылорда қ., Қазақстан Республикасы

Аннотация

Бұл мақала оқу-тәрбие процесінде оқушының өзін-өзі бағалау (рефлексия) дағдысын қалыптастырудың маңыздылығын қарастырады. Онда оқытушылардың немесе тәрбиешілердің оқушының өз еңбегін, қателіктерін және жетістіктерін өзі талдау мүмкіндігін елемей қандай кері психологиялық және педагогикалық салдарға әкелетіні жан-жақты талданады.

Негізгі кері әсерлер ретінде: ішкі мотивацияның төмендеуі, оқуға деген жауапкершіліктің сыртқы бағаға ауысуы, сыни ойлау мен талдау дағдыларының дамымауы және тұлғалық сенімсіздіктің қалыптасуы атап көрсетіледі. Мақала өзін-өзі бағалауды жүйелі түрде енгізудің оқушының танымдық белсенділігі мен тұлғалық дамуы үшін маңызды құрал екенін дәлелдейді. Данная статья (или исследование) рассматривает важность формирования у учащихся навыка самооценки (рефлексии) в учебно-воспитательном процессе.

Аннотация

В ней подробно анализируется, к каким негативным психологическим и педагогическим последствиям может привести игнорирование учителями или воспитателями возможности ученика самостоятельно анализировать свой труд, ошибки и достижения.

В качестве основных негативных эффектов выделяются: снижение внутренней мотивации, перенос ответственности за учёбу на внешнюю оценку, недоразвитие навыков критического мышления и анализа, а также формирование личностной неуверенности.

Статья доказывает, что систематическое внедрение самооценки является важным инструментом для повышения познавательной активности и личностного развития ученика.

Annotation

This article (or study) examines the importance of developing students' self-assessment (reflection) skills within the educational process.

It provides an in-depth analysis of the negative psychological and pedagogical consequences that may arise when teachers or educators overlook the student's ability to independently evaluate their own work, mistakes, and achievements.

The main negative effects identified include: decreased intrinsic motivation, shifting responsibility for learning toward external evaluation, underdeveloped critical thinking and analytical skills, and the formation of personal insecurity.

The article demonstrates that the systematic integration of self-assessment is an essential tool for enhancing

Түйін сөздер: Өзін-өзі бағалау, Оқыту үрдісі, Тәрбиелеу, Кері әсер, Мотивация, Сыни ойлау, Жауапкершілік, Өздігінен реттелу, Психологиялық кедергілер және Білім сапасы.

Ключевые слова

Самооценка, Учебный процесс, Воспитание, Обратная связь, Мотивация, Критическое мышление, Ответственность, Саморегуляция, Психологические барьеры и Качество образования.

Keywords

Self-assessment, Teaching process, Upbringing, Feedback, Motivation, Critical thinking, Responsibility, Self-regulation, Psychological barriers, and Quality of education.

Қазіргі білім беру жүйесінің негізгі мақсаты – білімді тұтынушы емес, оны өндіруші әрі өздігінен дами алатын жеке тұлғаны қалыптастыру. Бұл мақсатқа жетуде оқушының өзін-өзі бағалау (рефлексия) дағдысының рөлі ерекше. Өзін-өзі бағалау – оқушының өз іс-әрекетін, білімін, қателіктері мен жетістіктерін саналы түрде талдауы. Алайда, оқыту мен тәрбиелеу үрдісінде бұл маңызды элементті елемей немесе формалды түрде өткізу оқушының болашағына және білім сапасына айтарлықтай кері әсер етеді. Бұл мақалада осы кері әсерлердің негізгі бағыттары қарастырылады.[1]

Оқушы өзін-өзі бағалау арқылы оқу процесіндегі "Мен не үшін оқып жатырмын?" деген сұраққа жауап табады. Егер мұғалім тек сыртқы бағалауды (бестік, төрттік) қолданып, оқушының өзіндік талдауын ескермесе, баланың оқуға деген ішкі мотивациясы жоғалады.

Оқушы оқуды өзінің жеке дамуы үшін емес, мұғалімнің мақұлдауын алу үшін немесе жазадан құтылу үшін ғана қажет деп қабылдайды. Нәтижесінде, оқу үрдісі үшін жауапкершілік толығымен мұғалімге ауысады. Оқушы сәтсіздіктерге тап болғанда, оның себебін өзінен емес, мұғалімнің қойған әділетсіз бағасынан немесе қиын тапсырмадан іздейді.

Өзін-өзі бағалау – бұл метатанымдық (ойлау туралы ойлау) қабілеттің негізі. Ол оқушыны өз қатесін тауып, оның себебін анықтап, түзету жолдарын жоспарлауға үйретеді. Бұл қадамдарды елемеу мынадай нәтижелерге әкеледі:

- Талдау қабілетінің шектелуі: Оқушы жұмыстың дұрыс немесе бұрыс екенін ғана біледі, бірақ неліктен қате болғанын немесе қалай жақсартуға болатынын түсінбейді. Бұл оның білімді терең меңгеруіне кедергі жасайды.

- Рефлексияның жоқтығы: Оқушы материалды жаттап алады, бірақ оны өмірде қолдану немесе жаңа жағдайларға бейімдеу қабілеті төмен болады. Себебі ол алған білімін өзінің ішкі тәжірибесімен байланыстырып, бағалай алмайды.

Тұлғалық Сенімсіздік пен Психологиялық Кедергілер. Өзін-өзі бағалау – оқушының өзіндік "Мен" концепциясын қалыптастыратын психологиялық тірек. Оның бұл дағдысын жүйелі түрде елемеу немесе оған дұрыс бағыт бермеу тұлғаның дамуына тікелей әсер етеді. Оқушының өз-өзіне деген көзқарасы тұрақсыз болып қалады, бұл адекватты өзін-өзі бағалаудың қалыптасуына кедергі келтіреді. Қателікті өзін-өзі талдаудың құралы емес, тек "жаман баға" алудың себебі ретінде қабылдау оқушыда қателік жасаудан қорқуды тудырады. Ол жаңа нәрсені үйренуге немесе күрделі мәселені шешуге тәуекел етпей, пассивтілік танытады [2]. Нәтижесінде, баланың өзінің құндылығын бағалауы мұғалімнің, ата-ананың немесе құрбы-құрдастарының пікіріне толық тәуелді болып қалады.

Бұл топтық жобалар мен бірлескен тапсырмаларда өзара конструктивті кері байланыс беру қабілетін төмендетеді. Өз іс-әрекетіне рефлексия жасау – өзінің күшті және әлсіз тұстарын түсінуге мүмкіндік береді. Өзін-өзі тани алмаған оқушы басқа адамның сезімдері мен қиындықтарына эмпатиямен қарауға да қиналады, бұл оның әлеуметтік интеллектісінің дамуын тежейді. Сонымен қатар, конфликт туындағанда, рефлексия жоқ болса, оқушы кінәні үнемі сырттан іздеп, конструктивті шешім іздеуден қашады.

Ересек өмірде және кәсіби ортада адам үнемі өз білімін жетілдіруі керек. Өзін-өзі бағалау дағдысы – бұл адамның қай салада білімі жетіспейтінін анықтап, сол олқылықты толтыру үшін оқу жоспарын құру қабілеті. Егер бұл дағды мектепте қалыптаспаса, түлектер өздігінен білім алу процесінде бағдардан айырылады. Өз жұмысын бағалауға үйренбеген адамдар жаңа ақпаратты немесе өзгеріп жатқан жұмыс ортасын қабылдауда қаталдық танытып, жаңа тәсілдерге тез көшуге қиналады.

Өзін-өзі бағалауды елемеу тек оқушыға ғана емес, оқытушының өзіне де кері әсер етеді. Мұғалім оқушылардан нақты, саналы кері байланыс ала алмағандықтан, оқыту әдістерінің қаншалықты тиімді екенін толық түсінбейді. Егер оқушы өзінің қарапайым қателерін өзі талдауға үйренбесе, мұғалім әрбір оқушының әрбір қателігін жеке өзі түсіндіруге мәжбүр болады. Бұл оқушылардың тереңірек сұрақтары мен күрделі мәселелерін талдауға жұмсалатын уақытты ұрлайды.[4]

Өзін-өзі бағалай алмаған оқушы басқаның жұмысына да конструктивті кері байланыс бере алмайды. Бұл топтық жұмыстардағы тиімділікті төмендетеді. Сонымен қатар, өз іс-әрекетіне рефлексия жасамағандықтан, ол басқа адамдардың сезімдері мен қиындықтарына эмпатиямен қарай алмайды. Конфликт туындағанда кінәні үнемі сырттан іздеп, конструктивті шешім табуға қабілетсіз болады.

Өзін-өзі бағалау дағдысының жоқтығы мектеп түлегінің ересек өмірдегі кәсіби өсуіне кедергі келтіреді. Ол өз білімінің қай салада жетіспейтінін анықтап, оқу жоспарын дербес құра алмайды. Сонымен қатар, оқушы рефлексиясыз жобалық жұмыстарда қатесін қайталай береді, өйткені ол жоспарлау → әрекет ету → нәтижені талдау циклінің ең маңызды бөлігі – талдау

және түзету кезеңін жүзеге асырмайды. Бұл инновациялық, зерттеуге негізделген оқыту әдістерінің тиімділігін жояды.[3]

Өзін-өзі бағалауды оқыту және тәрбиелеу үрдісінің ажырамас бөлігі ретінде қарастырмау – тек педагогикалық қателік емес, бұл оқушының болашақтағы өмірлік дағдыларын шектеу. Бұл әрекет: оқушыны мотивациясыз, сыни ойлаудан ада және психологиялық тұрғыдан осал етеді. Білім берудегі басты міндет – оқушыларға тек білім беру ғана емес, сонымен бірге оларға өздерінің оқу траекториясын өздері басқаруға үйрету, яғни өз-өзіне тиімді баға беру мүмкіндігін беру арқылы оларды өзгермелі әлемге дайындау.

Әдебиеттер:

1. Блум, Б. С. (Bloom, B. S.). Taxonomy of Educational Objectives. – New York: David McKay Co Inc., 1956.
2. Выготский, Л. С. Мышление и речь. – М.: Педагогика, 1982.
3. Зимняя, И. А. Педагогическая психология. – Ростов н/Д: Феникс, 2004.
4. Хетти, Дж. (Hattie, J.) & Тимперли, Х. (Timperley, H.). The Power of Feedback. Review of Educational Research, 2007.